

בירורים בהלכה

שהחיינו על ראית חברו וקרובו בתקופת הקורונה

השמחה בראייתו כשלם ובריא (במיוחד לטעם המהרש"א דלעיל), ואילו שהחיינו היא ברכה על שמחה הנובעת מראית פניו, ועל כן גם אם קיבל ממנו מכתב או דרישת שלום, סו"ס עדיין לא ראה פניו, שאז השמחה גדולה יותר (ועי' יחו"ד ד, יז שדן אם ראה באמצעות מחשב, טלויזיה וכדו' נשבת כראיה שניתן לברך עליה).

אמנם, המשנה ברורה (רכה, ב) הביא שיש החולקים גם בברכת שהחיינו (ואפשר דס"ל שהשמחה בראית הפנים פחותה יותר אם כבר שמע משלומו, או שגם ברכה זו תוקנה על ראייתו בשלום) וספק ברכות להקל. יש שתמהו עליו וכתבו שטעות נפלה בדבריו, כיוון שהלק"ט מחלק ביניהם כנ"ל (יחו"ד ד, יז שציין להגר"ש דיבלצקי שכתב כן ועוד; הליכו"ש הע' 54. מאידך עי' יחו"ד ב, כה משמע שנוהגים כמשנ"ב ונראה שחזר בו), ויש שקיבלו דבריו (שונה הלכות).

לפי המקבלים את סברתו של המשנ"ב, ברוב הפעמים בימינו לא נמצא ברכת שהחיינו, אפי' על החביב ביותר, שהרי בד"כ מדברים בטלפון וכדו'. בימינו, נראה שאפי' לחולקים על המשנ"ב, אם ראה את האדם דרך המחשב או הטלפון במשך אותם שלושים יום, על אף שישנה שמחה בראייתו פנים אל פנים, היא פחותה יותר ממה שהיתה ללא ראה זו (סברא זו העלה בחוט שני לגר"נ קרליץ ריש סי' רכה, אמנם לא באופן מוחלט) וייתכן שאין לברך, וצ"ע.

אמנם, במקרה ושמע מאותו אדם בתוך ל' יום, אבל שמע שהוא חולה, כתב המשנ"ב (שעה"צ אות ג) שיברך כאשר רואה אותו, משום שבוודאי יש לו שמחה גדולה מכך. לפי"ז בנדון של אדם שיש שמחה גדולה בראייתו, כגון קרוב משפחה, שחלה ל"ע בקורונה, וראה אותו לאחר זמן בריא ושלם מסתבר שיש מקום לברך ברכת שהחיינו, וצ"ב (ועי' יחו"ד ח"ב שם לגבי קרובי החטופים ששוחררו במצב אנטיבה, שיברכו עליהם שהחיינו; לאידך גיסא, עיין בהספדו של הגר"מ טקוצ'נינסקי על האדר"ת (המאסף שנה י חוב' ז צב, ב, שיום לפני פטירתו הגיע לבקרו הראי"ה קוק, והאדר"ת רצה לברך שהחיינו אבל הרגיש בעצמו שאינו יכול, אז רצה שהרב קוק יברך ויוציאו, ודן שם אם ניתן לברך שהחיינו על מישהו חולה). אמנם יש להעיר שיש שלא מברכים שהחיינו בימי ספירת העומר (עי' משנ"ב תצג, ב, ולדבריו שם משמע שבנדו"ד אפשר לברך, ועי' יחו"ד א, כד שהתיר לברך בשופי, ואכמ"ל).

בימים אלו, שאט אט ישנן 'הקלות' בהוראות משרד הבריאות, ייתכן שאדם יפגוש חבר שלא ראהו זמן רב, האם יברך עליו שהחיינו?

למדנו בגמרא (ברכות נח, ב) שהרואה את חברו לאחר שלושים יום שלא נפגשו יברך שהחיינו, ולאחר י"ב חודש, יברך ברכת מחיה המתים (בטעם מחיה המתים: מדברי רבינו יונה נראה, שלאחר יב"ח ישנה שמחה גדולה יותר, מחמת שכחה, מהרש"א הסביר משום שעבר עליו יום הדין, וב"ה יצא בחיים, והמשנ"ב ציין למהרש"א).

ראשונים רבים (תוס', רא"ש, רבינו יונה) כתבו, שמברך זאת רק על חבר החביב עליו (ויש להעיר שבחלק מהראשונים כלל זה מוסב על ברכת שהחיינו, בחלק על מחיה המתים ובחלק על שניהם, ויל"ע אם יש כאן מח', וצ"ב) וששמח בראייתו, וכן פסק השו"ע (רכה, א) אמנם הרמב"ם (ברכות פ"י ה"ב והר"ף מג, ב מדפיו) לא הזכיר תנאי זה ויל"ע אם חולק, ומברך בסתם חבר (אך עי' כס"מ דמשמע שהרמב"ם מודה לשאר הראשונים. ובפשטות נח', ואפשר שסוברים שבכל חבר שמח, או שנח' בגדר הברכה וס"ל שאינה כברכת שהחיינו על שמחת הלב כבפירות, אלא כעין ברכה הבאה מזמן לזמן, או ברכה על ההתפעלות כברכות ראה אחרות כגון ימים ונהרות, וצ"ב ועי' בירור הלכה שהעירו על כך).

אחרונים רבים העירו, שבזה"ז לא מצאנו שמברכים ברכה זו, והזכירו שהטעם הוא משום שאין אנו יודעים להבחין מיהו חבר חביב ושבאמת ישנה שמחה בראייתו (ליקוטי מהרי"ח, נימוקי או"ח ועוד), ועוד שיייתכן שהוא מברך ברכה זו רק מפני הנימוס, או מפני שמפחד ממנו, ונמצא שתהיה כאן ברכה לבטלה (הליכו"ש תפילה כג, יא, ובהע' טו שם הוסיף שאם גרים בעיר אחת, ג"כ א"צ לברך, שהרי היו יכולים להתראות אם היה כ"כ חפץ לראותו).

לפי טעמים אלו, מסתבר שישנם מקרים שבהם בוודאי יש להניח שאדם שמח בוודאי. כגון, שלא ראה את אביו או את בנו במשך תקופה ארוכה ביותר, או שפגש את חברו שחזר מן המלחמה וכיוצ"ב.

פוסקים רבים דנו בשאלה, האם כאשר שמע משלומו של אותו אדם, או קיבל ממנו דרישת שלום, מכתב, דיבר עמו בטלפון וכדו', האם גם במקרה זה יברך עליו כאשר פוגש אותו? מדברי הלכות קטנות (א, רכ) נראה שמחלק בין ברכת מחיה המתים שלא יברך, לשהחיינו שיכול לברך. נראה בכוונת דבריו, שברכת מחיה המתים היא על

נספח: שהחיינו על מי שלא ראהו מעולם. הרשב"א (שו"ת ד, עו), הו"ד בשו"ע (שם, ב) דן במי שהתכתב עם אדם ולאחר זמן פגש אותו, ומסקנתו שאינו מברך שהחיינו. והטעם הוא (מג"א), שלא נוצרה מעיקרא אהבה כ"כ גדולה ביניהם, כאשר היכרותם היתה רק ע"י מכתבים, וממילא השמחה בפגישתם אינה כה גדולה.

אמנם, מסופר על כמה מגדולי ישראל שנפגשו בפעם הראשונה וברכו שהחיינו (הנצי"ב על האדר"ת כמובא בספר נפש דוד, שכתב האדר"ת על זכרונותיו [אך בטל ראייה עמ' פז כתב שהברכה היתה שחלק מחוכמתו]; המנחת אלעזר על מהר"ש אלפנדי, ועי' על מקרה זה בהרחבה בשו"ת יין הטוב סי' מח-נ לגר"י ניסים, ובתשובת הגרצ"פ פרנק הר צבי א, קטו; הראי"ה על הרב ראובן מרגליות [נפש חיה מה' חדשה בהקדמה בשם הרב הדרי] ונראה שהבינו (כן הסביר בהר צבי שם ועוד) שברכה זו היא על שמחה, וידעו להעיד בעצמם שאכן שמחו בראייתם. וסמך לזה יש בדברי המשנ"ב בשם הפמ"ג (רכה, ה) שאם התבשר ע"י מכתב שנולדה לו בת, כשרואה אותה יברך שהחיינו, והוסיף במקום אחר (רכג, ב), דה"ה אם לא בישרו לו, אלא ראה אותה בפעם הראשונה לאחר הלידה (ולכאורה זוהי סתירה לדברי הרשב"א, אלא ע"כ כחילוק הני"ל. לגבי סבא וסבתא על נכדתם, דעת הגרשז"א שלא יברכו גם אליבא דהמשנ"ב, אולם הגר"י רוזנטל במשנת יעקב [רמב"ם ברכות י, א] כתב שיכולים לברך).

אמנם, הגרשז"א (בהסכמה לאוצר הברית ועוד) פקפק בברכת שהחיינו על בת, משום שסבר השמחה שיש לו אז היא בעצם הידיעה שזו הבת שלו, משום שקשה לזהות מיד לאחר הלידה מיהי אכן הבת שלו, ולא שמענו תקנת ברכה על ראייה ראשונית כזו, וצ"ע.

במנחת שלמה (א, צא) כתב, שכאשר יבוא המשיח, אחת מהברכות שלנו יהיו על ראייתו היא ברכת שהחיינו, ויש לדון אם כוונתו היא על עצם ראית פניו או בכלל על זמן הגאולה (והאריך בזה בשו"ת עטרת פז ח"א סי' טו בהערה א, ושם פלפל שלכאורה יהיה צריך לברך על ראית פניו ברכת מחיה המתים, עיי"ש).